

## ЗМІСТ СЛУЖБОВИХ ФУНКЦІЙ ТА ЗАВДАНЬ ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДАЧА

**В. В. Балабін**, канд. філол. наук, професор  
ID ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3988-2632>

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,  
вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01033, Україна,  
E-mail: victor.balabin@gmail.com

*Одним із завдань теорії військового перекладу як спеціальної теорії перекладознавства є дослідження змісту й структури службової діяльності військового перекладача з метою подальшого визначення вимог до його компетентності, освітньої й професійної кваліфікації, результатів навчання, розробки й удосконалення професійних стандартів. Автор аналізує основні й допоміжні службові функції та завдання професійної діяльності військового перекладача в системі лінгвістичного забезпечення військ, ядром якої є перекладацьке супроводження.*

**Ключові слова:** перекладознавство, військовий переклад, теорія військового перекладу, лінгвістичне забезпечення військ, перекладацьке супроводження.

DOI: 10.21272/Ftrk.2018.10(2)-04

**Вступ.** Одним із завдань теорії військового перекладу як спеціальної теорії перекладознавства є дослідження змісту й структури службової діяльності військового перекладача [1, с. 107]. Такі дослідження є необхідною основою для визначення вимог до компетентності, освітньої й професійної кваліфікації військового перекладача. Специфіка службової діяльності завжди враховується при визначенні результатів навчання майбутніх військових перекладачів, для розробки й удосконалення освітніх і професійних стандартів, що набуває особливої **актуальності** в умовах запровадження в Україні вимог європейського простору вищої освіти.

**Огляд досліджень і публікацій.** Теоретичні дослідження наукової проблематики військового перекладу були започатковані на початку 60-х років XX століття Л. Л. Нелюбіним, і далі були продовжені Р. К. Міньяр-Белоручевим, М. Я. Цвілінгом, Г. М. Стрелковським, А. Ф. Ширяєвим, Л. К. Латишевим, В. М. Шевчуком. В Україні окремі аспекти теорії військового перекладу досліджували В.В. Балабін, П. А. Матюша, М. Б. Білан, С. Я. Янчук, Б. А. Дзісь, О. В. Юндіна, Л. М. Гончарук, О. Ю. Солодяк, О. М. Нікіфорова [2, с. 7-8].

Деякі службові функції та завдання професійної діяльності військового перекладача імпліцитно представлені у працях Л. Л. Нелюбіна [3-5], В. В. Балабіна [6], П. П. Банмана [7], Н. М. Романенко і Е. Шагардиної [8], Е. К. Шорина [9]. Втім, систематизований аналіз змісту службових функцій та завдань військового перекладача у наукових публікаціях відсутній.

**Метою статті** є аналіз службових функцій та завдань професійної діяльності військового перекладача в системі лінгвістичного забезпечення військ, ядром якої є перекладацьке супроводження.

**Матеріалом дослідження** слугувала службова документація Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка (ВІКНУ) за період 1998-2016 років, зокрема: звіти про роботу державних екзаменаційних комісій, підсумкові річні та тематичні звіти, службові характеристики та офіційні відгуки з військ на військових перекладачів.

**Результати дослідження та їх обґрунтування.** Перелік основних функцій і завдань службової діяльності військового перекладача у радянський період можна

було б навіть не шукати – ця інформація завжди мала відповідний гриф таємності або обмеженого доступу. За бажанням цю інформацію можна було здобути опосередковано, наприклад, через аналізування вимог до кваліфікації, компетентностей та кінцевих результатів навчання військових перекладачів.

Вимоги до військових перекладачів у загальнодоступних відкритих джерелах уперше оприлюднив Л. Л. Нелюбін у передмові до підручника з військового перекладу англійської мови 1972 року видання [3, с. 13-14], який у 1981 році було значно перероблено і перевидано. Втім, вимоги до військового перекладача залишилися без змін і були повністю продубльовані [4, с. 10-11]. В подальшому, ці вимоги майже дослівно увійшли до відомого Тлумачного перекладознавчого словника Л.Л. Нелюбіна [5, с. 230-231].

В Україні перелік деяких функцій і завдань службової діяльності військового перекладача було вперше представлено в 2002 році в праці, яка підсумовувала десятирічний досвід ВІКНУ з підготовки військових перекладачів для збройних сил та інших силових відомств [6].

Цілком зрозуміло, що основні функції і завдання службової діяльності військового перекладача лежали в основі «Освітньо-кваліфікаційної характеристики підготовки спеціаліста з військового перекладу» (ОКХ) [10], яка на той час вважалася одним із основних нормативно-правових документів, що визначав зміст підготовки фахівців з вищою освітою, місце військового фахівця у структурі Збройних Сил та інших державних військових формувань України, вимоги до його компетентності й соціально важливих якостей. ОКХ офіційно закріплювала кваліфікаційні вимоги Міністерства оборони України (МОУ) до службової діяльності випускників за відповідною спеціальністю та освітньо-кваліфікаційним рівнем, засвідчувала соціальну значущість професії військового перекладача, віддзеркалювала замовлення на підготовку військових перекладачів, використовувалася посадовими особами МОУ для визначення критеріїв професійного відбору та прогнозування потреби у військових фахівцях з відповідним плануванням їх підготовки [6, с. 20-21].

Упродовж 1993-2010 років державний замовник в особі МОУ визначав для професії військового перекладача 7 функцій та 38 завдань службової діяльності, основні з яких представлено у табл. 1.

Таблиця 1 - Основні функції і завдання військового перекладача (1993-2013 роки)

Основні функції	Основні завдання
1. <b>Комунікативна</b> – забезпечення різних видів комунікації в військовій та цивільній сферах	✓ виконувати усний послідовний та двосторонній переклад; ✓ виконувати зорово-усний переклад (з аркушу);
2. <b>Бойова</b> – управління підрозділом під час виконання бойових завдань	✓ виконувати письмовий переклад;
3. <b>Управлінська</b> – керування повсякденною діяльністю підрозділу	✓ володіти прийомами та технікою перекладу текстів військової тематики;
4. <b>Навчально-виховна (педагогічна)</b> – проведення занять, керування професійною та гуманітарною підготовкою підлеглих	✓ володіти прийомами та технікою перекладу текстів різних жанрів і стилів; ✓ редагувати письмові переклади, здійснювати стилістичну правку текстів;
5. <b>Адміністративна</b> – управління у соціально-побутовій сфері діяльності	✓ складати різні види інформаційно-звітних документів;
6. <b>Інформаційно-технічна</b> – організація інформаційного забезпечення та підготовки документації	✓ проводити заняття з іноземної мови, військового і технічного перекладу; ✓ складати анотації та реферати документів;
7. <b>Науково-дослідна</b> – проведення наукових досліджень у воєнно-науковій сфері	

Продовження табл. 1

Основні функції	Основні завдання
	<ul style="list-style-type: none"> <li>✓ складати огляди інформаційних матеріалів, звіти з пропозиціями;</li> <li>✓ ефективно використовувати засоби інформаційних технологій в перекладацькій та управлінській діяльності;</li> <li>✓ здійснювати за допомогою існуючого програмного забезпечення комп'ютерний набір текстів;</li> <li>✓ зберігати та роздруковувати одержану інформацію;</li> <li>✓ складати офіційні документи українською та іноземною мовами з використанням наявних технічних засобів згідно з діючими правилами та нормами діловодства;</li> <li>✓ керувати особовим складом;</li> <li>✓ організувати й контролювати порядок та зміст дій підлеглих з виконання заходів, спрямованих на підтримку підрозділу в постійній бойовій і мобілізаційній готовності;</li> <li>✓ формувати високий рівень патріотичних і моральних якостей у підлеглих;</li> <li>✓ розуміти сутність економічних відносин у суспільстві, регіоні;</li> <li>✓ критично оцінювати суспільно-політичні й економічні події та їх вплив на боєдатність військ;</li> <li>✓ критично оцінювати й прогнозувати соціально-політичні відносини у суспільстві;</li> <li>✓ планувати та проводити заходи з морально-психологічного забезпечення повсякденної діяльності підлеглих;</li> <li>✓ розуміти найважливіші філософські, наукові та культурні досягнення світової цивілізації;</li> <li>✓ поважно ставитися до різних культур, релігій, прав народів і людини, ідеї збереження миру;</li> <li>✓ творчо використовувати в управлінській діяльності історичний бойовий досвід, традиції Збройних Сил України, закони й закономірності збройної боротьби та ведення війн;</li> <li>✓ застосовувати правові знання при вирішенні управлінських завдань повсякденної діяльності підрозділу (підлеглих);</li> <li>✓ та інші</li> </ul>

На виконання нових вимог МОУ, з урахуванням стратегічного курсу держави на євроінтеграцію та корегування перспективних показників державного замовлення,

упродовж 2011-2017 років основні функції та завдання службової діяльності військового перекладача були допрацьовані та оновлені.

Сьогодні військовий перекладач розглядається не просто як офіцер-філолог, який є фахівцем з міжкультурної й міжмовної комунікації, що здійснює комунікативно-посередницьку діяльність у галузі міжнародного військово-політичного й військово-технічного співробітництва, а як *головний суб'єкт лінгвістичного забезпечення військ*, котрий володіє компетентностями професіонала, що відповідають магістерському рівню вищої освіти та восьмому рівню національної рамки кваліфікацій [11].

Оскільки під функціями службової діяльності військового перекладача ми розуміємо «узагальнені за професійними напрямками види типових військово-спеціальних завдань, що безпосередньо покладаються на військового перекладача» [2, с. 13], то з урахуванням змісту нової концепції лінгвістичного забезпечення військ [12], у складі службової діяльності військового перекладача логічно виокремити п'ять головних та дві допоміжні функції, які розглянемо далі.

Нагадаємо, що основними функціями службової діяльності військового перекладача є міжкультурна (комунікативно-посередницька), воєнно-країнознавча (інформаційно-аналітична), військово-термінологічна (нормативно-кодифікуюча), лінгвопедагогічна (дидактично-діагностична), лінгводослідницька (науково-пошукова) [2, с. 13].

Також зазначимо, що *назви функцій* службової діяльності військового перекладача, по-перше, обов'язково узгоджуються з назвою основних складових системи лінгвістичного забезпечення військ і, по-друге, представляють собою метамовні одиниці поняттєво-категоріального апарата теорії військового перекладу (ТВП) 4-го вузькоспеціального рівня класифікації [13]. Відповідно, *визначення (дефініції)*, що пропонуються автором для назв функцій службової діяльності військового перекладача, неодмінно включають *типові завдання*, що дозволяє найповніше розкрити зміст і сутність відповідної функції.

*Міжкультурна (комунікативно-посередницька) функція* службової діяльності військового перекладача полягає у здійсненні перекладацького супроводження у формі усного, письмового, послідовного й синхронного перекладу, адаптованого транскодування (переказу, оповідання), реферування, анотування й редагування текстів загальновійськової, військово-політичної, військово-технічної та військово-спеціальної тематики. Як бачимо з дефініції цього спеціального поняття ТВП, типовими завданнями військового перекладача за цією функцією є *перекладання* (усне, письмове, послідовне, синхронне), *адаптоване транскодування* (переказування, оповідання), а також *реферування, анотування й редагування* чітко визначених текстів військово-професійної тематики.

*Воєнно-країнознавча (інформаційно-аналітична) функція* службової діяльності військового перекладача полягає у здійсненні системного пошуку, збирання, оброблення й представлення інформації воєнно-країнознавчого та лінгво-країнознавчого характеру у форматі закінченого інформаційного продукту – визначеного керівництвом аналітичного документа. Тобто, ця функція службової діяльності військового перекладача передбачає виконання типових завдань інформаційно-аналітичної роботи (*пошук, збирання, оброблення й представлення* інформації) у галузі воєнного країнознавства та лінгво-країнознавства за методикою й певними алгоритмами, що були свого часу запропоновані автором [14].

*Військово-термінологічна (нормативно-кодифікуюча) функція* службової діяльності військового перекладача полягає у проведенні термінотворчої, нормотворчої, термінографічної й лексикографічної роботи, пов'язаної з унормуванням, нормалізуванням, кодифікуванням і гармонізуванням військової термінології, підготовкою військових термінологічних стандартів, формуванням і підтриманням інформаційної бази даних застандартизованих військових термінів, а також укладанням глосаріїв і багатомовних військових словників різних типів. Отже, експліковані в дефініції типові завдання військового перекладача (*унормування, нормалізування, кодифікування й гармонізування військової термінології, розроблення військових*

термінологічних стандартів, укладання глосаріїв і багатомовних військових словників різних типів тощо) можна логічно об'єднати на напрямками термінотворчої, нормотворчої, термінографічної й лексикографічної робіт.

*Лінгвопедагогічна (дидактично-діагностична) функція* службової діяльності військового перекладача передбачає участь у плануванні, організації й проведенні занять з іноземної мови, а також в оцінюванні, тестуванні й сертифікації іншомовної компетенції військовослужбовців і працівників Збройних Сил України. Як бачимо з дефініції, типові завдання службової діяльності військового перекладача за цією функцією пов'язані з лінгводидактичною та лінгводіагностичною роботою.

Нарешті, *лінгводослідницька (науково-пошукова) функція* службової діяльності військового перекладача спрямована на проведення різних видів наукових досліджень та робіт у сфері лінгвістичного забезпечення військ за планами та в порядку, що визначені відповідними керівними документами.

Крім п'яти основних функцій службової діяльності військового перекладача, виокремлюємо дві допоміжні функції – *навчально-бойову* та *військово-адміністративну* [2, с. 13].

*Військово-адміністративна функція* службової діяльності військового перекладача пов'язана з плануванням й організацією повсякденної діяльності підрозділу (або безпосередніх підлеглих), морально-психологічним, соціально-гуманітарним забезпеченням, службою військ, чергуванням, гарнізонними й культурно-виховними заходами тощо.

*Навчально-бойова функція* службової діяльності військового перекладача передбачає виконання планових та позапланових заходів бойової підготовки, навчання, мобілізаційної готовності (тактичних занять, тренувань, польових виходів, командно-штабних навчань тощо).

Типові завдання військового перекладача для цих двох допоміжних функцій службової діяльності є достатньо очевидними й не потребують додаткового розтлумачення.

**Висновки.** Одним із завдань теорії військового перекладу є дослідження змісту й структури службової діяльності військового перекладача з метою подальшого визначення вимог до його компетентності, освітньої й професійної кваліфікації, результатів навчання, розробки й удосконалення професійних стандартів. У статті проаналізовано основні й допоміжні службові функції та завдання професійної діяльності військового перекладача в системі лінгвістичного забезпечення військ, ядром якої є перекладацьке супроводження.

**Перспективи дослідження** полягатимуть в подальшому обґрунтуванні й деталізації типових завдань військового перекладача, що конкретизують функції його службової діяльності.

## СОДЕРЖАНИЕ СЛУЖЕБНЫХ ФУНКЦИЙ И ЗАДАЧ ВОЕННОГО ПЕРЕВОДЧИКА

**В. В. Балабин**, канд. филол. наук, профессор  
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,  
ул. Владимирская, 60, г. Киев, 01033, Украина  
E-mail: victor.balabin@gmail.com

*Одной из задач теории военного перевода как специальной теории переводоведения является исследование содержания и структуры служебной деятельности военного переводчика с целью дальнейшего определения требований к его компетентности, образовательной и профессиональной квалификации, результатов обучения, разработки и совершенствования профессиональных стандартов. Автор анализирует основные и вспомогательные служебные функции и задачи профессиональной деятельности военного переводчика в системе лингвистического обеспечения войск, ядром которой является переводческое сопровождение.*

**Ключевые слова:** переводоведение, военный перевод, теория военного перевода, лингвистическое обеспечение войск, переводческое сопровождение.

## MILITARY INTERPRETER'S SERVICE FUNCTIONS AND TASKS

**Viktor Balabin**, PhD of Philological Sciences, Professor  
Taras Shevchenko Kyiv National University  
60, Volodymyrska St., Kyiv, 01033, Ukraine  
E-mail: victor.balabin@gmail.com

*One of the tasks of the theory of military translation as a special theory of translation studies is the delineation and subsequent description of the military interpreter's service functions and jobs. This mission should be done to further define and enhance the requirements for his/her competence, educational and professional qualifications, education results, and to eventually develop and improve military interpreter's professional standards. The author analyzes the military interpreter's main and auxiliary service functions and tasks in the system of linguistic support for forces, the core of which constitutes the mission of translating and interpreting for the military.*

**Keywords:** translation studies, military translation, theory of military translation, linguistic support for forces, translating and interpreting for the military.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балабін В. В. Завдання теорії військового перекладу / В. В. Балабін // «Філологія і лінгвістика в сучасному суспільстві». Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 23-24 березня 2018 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2018. – С. 105–107.
2. Балабін В. В. Теоретико-концептуальні основи військового перекладу / В. В. Балабін // Філологічні трактати. – Том 10. – № 1, 2018. – С. 7–18. – doi:10.21272/Ftrk.2018.10(1)-01.
3. Нелюбин Л. Л. Введение. Военный перевод и его особенности / Л. Л. Нелюбин // Учебник военного перевода: Англ. яз. – М. : Воениздат, 1972. – С. 13–37.
4. Нелюбин Л. Л. Введение. Военный перевод и его особенности / Л. Л. Нелюбин // Учебник военного перевода : Английский язык. Общий курс; под ред. Л. Л. Нелюбина. – М. : Воениздат, 1981. – С. 10–32.
5. Нелюбин Л. Л. Толковый переводоведческий словарь. – 5-е изд. – М.: Флинта : Наука, 2008. – 320 с.
6. Балабін В. В. Професійна компетентність військового перекладача / В. В. Балабін // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. праць. – К., 2002. – №7. – С. 20–23.
7. Банман П. П. Военный переводчик: требования и компетенции / П. П. Банман // Вестник Пермского национального исследовательского политехнического университета. Проблемы языкознания и педагогики. – 2015. – № 2 (12). – С. 106–112.
8. Романенко Н. М. Методологические основы профессиональной подготовки военных переводчиков / Н. М. Романенко, Е. Шагардинова // Известия Южного федерального университета. Педагогические науки. – 2017. – № 4. – С. 28–33.
9. Шорин Е. К. Проблемы развития профессиональной компетентности военных переводчиков / Е. К. Шорин // Интеграционные процессы в науке в современных условиях : сборник статей Международной научно-практической конференции : в 3 частях. – 2017. – С. 120–123.
10. Освітньо-кваліфікаційна характеристика підготовки спеціаліста з військового перекладу / В. В. Балабін, С. Ф. Дмитрук, І. О. Ольховой та ін.. – К. : ВКНУ, 2000. – 27 с.
11. Національна рамка кваліфікацій // Додаток до Постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF/print1518607388907290>.
12. Balabin Viktor. The Concept of the Linguistic Support for Forces / Viktor Balabin // Paradigm of Knowledge. – № 2 (28), 2018. – P. 144–154. – doi:10.26886/2520-7474.2(28)2018.10.
13. Балабін В. В. Концептуальний апарат теорії військового перекладу / В. В. Балабін // Тези доповідей XI Міжнародної науково-практичної конференції «Військова освіта і наука: сьогодні та майбутнє» / за заг. ред. В. В. Балабіна. – К.: ВКНУ, 2015. – С. 95-96.
14. Акульшина Н.Т. Методика военно-країнознавчого аналізу країни / Акульшина Н.Т., Балабін В.В. // Военно-країнознавчий аналіз Ісламської Республіки Іран : навч. посіб. – К. : Логос, 2007. – С. 8-30.

## REFERENCES

1. Balabin, V. V. (2018). Zavdannia teorii viiskovoho perekladu [The task of the theory of military translation] // *Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference "Philology and linguistics in modern society" (Khmelnitsky, March 23-24, 2018)* (pp. 105–107). Kherson: Publishing House "Helvetica".
2. Balabin, V. V. (2018). Teoretyko-kontseptualni osnovy viiskovoho perekladu [Theoretical and conceptual framework for military translation]. *Philological Treatises*, 10 (1), 7–18. doi:10.21272 / Ftrk.2018.10 (1) -01.
3. Nelyubin, L. L. (1972). Vvedenie. Voennyj perevod i ego osobennosti [Introduction. Military translation and its features] *Uchebnik voennogo perevoda: Anglijskij yazyk* (pp. 13–37). Moscow: Voenizdat.
4. Nelyubin, L. L. (1981). Vvedenie. Voennyj perevod i ego osobennosti [Introduction. Military translation and its features] In L. L. Nelubin (Ed.) In L. L. Nelyubin (Ed.) *Uchebnik voennogo perevoda: Anglijskij yazyk. Obshchij kurs* (pp. 10–32). Moscow: Voenizdat.
5. Nelyubin, L. L. (2008). *Tolkovyj perevodovedcheskij slovar'* [Explanatory dictionary of translation studies] (5th ed.). Moscow: Flint: Science.

6. Balabin, V. V. (2002). Profesiina kompetentnist viiskovoho perekladacha [Professional competence of a military interpreter]. *Movni i kontseptualni kartyny svitu*, 7, 20–23. Kyiv, Ukraine: Taras Shevchenko National University of Kyiv.
7. Banman, P. P. (2015). Voennyj perevodchik: trebovaniya i kompetencii [Military interpreter: requirements and competences]. *Vestnik Permskogo nacional'nogo issledovatel'skogo politekhnicheskogo universiteta. Problemy yazykoznaniya i pedagogiki*, 2 (12), 106–112.
8. Romanenko, N. M. & Shagardinova, E. (2017). Metodologicheskie osnovy professional'noj podgotovki voennyh perevodchikov [Methodological grounds for professional training of military interpreters] *Izvestiya YUzhnogo federal'nogo universiteta. Pedagogicheskie nauki*, 4, 28–33.
9. Shorin, E. K. (2017). Problemy razvitiya professional'noj kompetentnosti voennyh perevodchikov [Problems of development of professional competence of military interpreters]. *Integracionnye processy v nauke v sovremennyh usloviyah. Sbornik statej Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii* (pp. 120–123). Ufa, Russia: OOO "OMEGA SAJNS" Publ.
10. Balabin, V. V., Dmitruk, S. F., Olkhova, I. O. etc. (2000). *Osvitno-kvalifikatsiina kharakterystyka pidhotovky spetsialista z viiskovoho perekladu* [Educational and qualificational characteristics of specialist training in military translation. Kyiv, Ukraine: VIKNU.
11. *National qualifications framework. Annex to the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 23, 2011 No. 1341 "On the Approval of the National Qualifications Framework"* (2011). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF/print1518607388907290>
12. Balabin, Viktor. (2018). The concept of the linguistic support for forces. *Paradigm of Knowledge*, 2 (28), 144–154. doi:10.26886/2520-7474.2(28)2018.10.
13. Balabin, V. V. (2015). Kontseptualnyi aparat teorii viiskovoho perekladu [Conceptual construct of the theory of military translation] (pp. 95–96). In V. V. Balabin (Ed.) *Proceedings of the XIth International Scientific and Practical Conference "Military Education and Science: Present and Future"*. Kyiv, Ukraine: VIKNU., –
14. Balabin, V. V. (2007). Metodyka voienno-kraiznavchoho analizu krainy [Methodology of military country-study analysis. In N. T. Akulshina & V. V. Balabin *Voienno-kraiznavchyi analiz Islamskoi Respubliki Iran* (pp. 8–30). Kyiv, Ukraine: Logos.

*Надійшла до редакції 2 травня 2018 р.*